

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ยอมรับกันว่าปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างหนึ่งคือ "ทรัพยากรมนุษย์" โดยมนุษย์นั้นต้องมีคุณภาพและความสามารถตามความต้องการของสังคม ซึ่งควรมีลักษณะสำคัญ คือ ความเป็นผู้นำ การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในการที่จะนำและพัฒนาความเจริญต่าง ๆ รู้จักคิด รู้จักทำ ปรับตัวให้ทันต่อเหตุการณ์ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป มีทักษะ ในการคิดตามกระบวนการวิทยาศาสตร์ นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งก่อให้เกิดผลสำเร็จในองค์การ โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในตำแหน่งผู้บริหาร ถ้ามีความสามารถดังกล่าวก็จะมีผลทำให้บุคลากรในความรับผิดชอบ มีความขยันขันแข็งพึงพอใจในงาน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่องค์การควรตระหนักและส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้บริหารมีความสามารถในระดับสูงเสมอ

ในระดับภูมิภาค โรงพยาบาลศูนย์เป็นองค์การย่อยหนึ่งที่สังกัดกระทรวงสาธารณสุข มีทั้งหมด 17 แห่ง กระจายอยู่ทุกภาคทั่วประเทศไทย มีวัตถุประสงค์หลักในการดำเนินการ 3 ประการใหญ่ ๆ คือ (กระทรวงสาธารณสุข, 2528) 1) เพื่อให้บริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข 2) เพื่อการศึกษา 3) เพื่อการวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับคำจำกัดความของ คำว่า "โรงพยาบาล" ในพจนานุกรมของดอร์แลนต์ (Dorland, 1974) ที่ว่าโรงพยาบาลเป็นองค์การที่ได้มีการจัดเตรียมอาคารสถานที่ บุคลากรและอุปกรณ์ต่าง ๆ เอาไว้เพื่อให้บริการในด้านการป้องกัน การวินิจฉัย และการรักษาโรคแก่ผู้ป่วย และประชาชนทั่วไป บุคลากรที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลมีหลายประเภท และหลายระดับ ที่จะร่วมมือประสานงานกัน ในการให้บริการแก่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ และมักมีประชาชนเข้ามาใช้บริการเป็นจำนวนมาก เพราะมีแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์ที่ทรงคุณวุฒิประจำอยู่มากมาย ทั้งยังมีเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัยไว้บริการ การเตรียมบุคลากรและอุปกรณ์ต่าง ๆ ไว้ให้ใช้ได้ทันที ซึ่งเป็นการสนองความต้องการของผู้เจ็บป่วยได้ดี โรงพยาบาลศูนย์จึงสามารถให้บริการทางการแพทย์และการพยาบาลที่ค่อนข้างสมบูรณ์มากแห่งหนึ่ง และถ้าความเจ็บป่วยนั้นต่อเนื่องจนแพทย์ให้เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลก็ต้องพักรักษาตัวในหอผู้ป่วยที่ตรงกับโรคที่เป็น เช่น หอผู้ป่วยอายุรกรรมจะรักษาผู้ป่วยที่ป่วยด้วยโรคที่รักษาทางยา เป็นต้น ซึ่งบุคลากรที่ให้การดูแลพยาบาลผู้ป่วย คือ พยาบาลประจำหอผู้ป่วย

นั้น ๆ ซึ่งโดยสายการบังคับบัญชาแล้ว พยาบาลขึ้นตรงกับฝ่ายการพยาบาล

ฝ่ายการพยาบาลเป็นหน่วยย่อยของโรงพยาบาล เมื่อพิจารณาการบริหารแล้ว จะประกอบด้วยผู้บริหารระดับสูง คือ หัวหน้าฝ่ายการพยาบาล ผู้บริหารระดับกลาง คือ ผู้ตรวจการพยาบาล และผู้บริหารระดับต้น คือ พยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย ที่ทำการบริหารหอผู้ป่วย โดยรับนโยบาย และประสานงานกับพยาบาลระดับปฏิบัติการ รวมทั้งการบริการพยาบาลด้วย จึงจำเป็นต้องมีความสามารถในการเป็นผู้นำ มีการวางแผน กระจายงาน มอบหมายงานแก่ผู้ร่วมงานได้ทุกคนอย่างถูกต้อง เหมาะสม ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน มีการตัดสินใจที่ดี มีความรู้และความคิดที่ดีที่จะทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความกระตือรือร้น มีแรงจูงใจในการทำงาน เพื่อผลิตผลที่ดีและมีประสิทธิภาพ (Shea, 1979) รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินอยู่ภายในหอผู้ป่วยจะอยู่ในขอบเขตความรับผิดชอบของพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยทั้งสิ้น อาจเปรียบพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยเป็นเสมือนผู้ถือหางเสือเรือ และเป็นกุญแจสำคัญ (Key Person) ในการดำเนินกิจการของโรงพยาบาล (Stewart, 1950) ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของคอร์ทเทด (Courtade, 1978) ที่ว่า พยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยที่มีคุณภาพนั้น จะต้องจัดให้มีการพยาบาลที่มีคุณภาพดีแก่ผู้ป่วยและผู้มารับบริการด้วย เป็นผู้ควบคุมกิจกรรมทั้งด้านการพยาบาลและการบริหารการพยาบาล เป็นผู้มีความสามารถพิเศษในการบริหารหอผู้ป่วย ฉะนั้นงานของพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยจึงอยู่ระหว่างการบริหารการพยาบาลกับการบริการพยาบาลโดยตรงแก่ผู้ป่วย (Stevens, 1974)

พยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยก็คือ พยาบาลประจำการมาก่อน การเลื่อนตำแหน่งจากพยาบาลประจำการที่อาวุโสไปเป็นพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยนั้น พิจารณาจากความอาวุโส ความสามารถในการเชิงบริหารและบริการพยาบาล ควบคู่กันไป (จารุวรรณ เสวกวรรณ, 2518) และควรมีการเตรียมบุคลากรเพื่อตำแหน่งนี้ ทั้งด้านความรู้ความสามารถ ในการบริหารงานและการบริการพยาบาลด้วยซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อภิรดี ชัยวีระไทย (2530) ที่ศึกษาความคาดหวังของพยาบาลวิชาชีพเกี่ยวกับการเตรียมบุคลากรพยาบาล สำหรับตำแหน่งพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย พบว่าพยาบาลประจำการมีความคาดหวัง ในการเตรียมบุคลากรเป็นหัวหน้างานหอผู้ป่วยในคะแนนรวมเฉลี่ยมากกว่าพยาบาลผู้บริหาร ซึ่งการเลื่อนตำแหน่งพยาบาลประจำการไปเป็นพยาบาลพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งตำแหน่งและหน้าที่ ความรับผิดชอบ เป็นความก้าวหน้าของวิชาชีพของตนเอง พยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยจึงต้องมีความสามารถ ทั้งทางการบริหารและบริการพยาบาล โดยได้รับการเตรียมตัวในด้านความรู้ และ

ประสบการณ์อย่างดี เพื่อให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่ เพราะ การบริการพยาบาลไม่ใช่เป็นงานที่จะปฏิบัติไปตามรูปแบบที่วางไว้ แต่ต้องใช้การตัดสินใจและ ทักษะความสามารถเป็นพิเศษ (พวงรัตน์ บุญญาบุรุษย์, 2522) การที่พยาบาลหัวหน้างานหรือผู้ ป่วยจะสามารถบริหารและบริการได้นั้น ต้องอาศัยความรู้ และความคิดที่ดี จากการศึกษาของ วันเพ็ญ เลิศมงคลนาม (2529) เกี่ยวกับระดับความสามารถในการตัดสินใจสั่งการในการ ปฏิบัติงานของพยาบาลหัวหน้างานหรือผู้ป่วย และศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการตัดสินใจสั่ง การของหัวหน้างานหรือผู้ป่วยในโรงพยาบาลของรัฐ กรุงเทพมหานคร 15 แห่ง มีจำนวน 200 คน พบว่า พยาบาลหัวหน้างานหรือผู้ป่วย มีความสามารถในการตัดสินใจสั่งการในระดับปานกลาง (ร้อยละ 69) ซึ่งความสามารถในการตัดสินใจสั่งการ เป็นองค์ประกอบหนึ่งของทักษะด้านการ คิด (Harris , 1963) จึงอาจกล่าวได้ว่า ทักษะด้านการคิดของพยาบาลหัวหน้างานหรือผู้ป่วย ในโรงพยาบาลของรัฐสังกัดกรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น การเพิ่มทักษะด้านการ คิดของหัวหน้างานหรือผู้ป่วยจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อพัฒนาคุณภาพการพยาบาลให้สูงขึ้น พยาบาล หัวหน้างานหรือผู้ป่วยจึงต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความคิด วิเคราะห์ที่ดีเพื่อบริหารหรือผู้ป่วยให้บรรลุ วัตถุประสงค์ของโรงพยาบาล ซึ่งพยาบาลหัวหน้างานหรือผู้ป่วยบางคน แม้จะมีประสบการณ์การทำงานมานาน หากไม่มีการพัฒนาความรู้ความคิดที่กว้างไกล ความสามารถในการปฏิบัติงานทั้งใน แนวลึกและแนวกว้าง ก็ถือว่าไม่อาจพัฒนาความก้าวหน้าไปสู่ระดับตำแหน่งที่สูงขึ้นไปได้ นอกจากนี้ วิชาสหพยาบาล ยังเป็นวิชาสหสาขาวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ควรมีการพัฒนาความก้าวหน้าด้วย ความรู้พื้นฐานทางทฤษฎีเป็นแกนกลาง ส่วนประสบการณ์ทางคลินิกเป็นตัวเสริมทักษะทางการปฏิบัติ และเสริมความรู้ทางทฤษฎีไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้นพยาบาลหัวหน้างานหรือผู้ป่วยจึงต้องเพิ่มพูนความรู้ และความคิดวิเคราะห์ เรียกว่า ทักษะด้านการคิด (Conceptual Skills) ในผู้บริหาร ระดับต้นอย่างพยาบาลหัวหน้างานหรือผู้ป่วย ควรมิตักษะด้านการคิด ประมาณร้อยละ 18 (จินตนา รมกษะเวส , 2529)

ทักษะด้านการคิดเป็นทักษะทางการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เป็นความสามารถในการ เข้าใจถึงปัญหาของส่วนต่าง ๆ ความสลับซับซ้อนของหน่วยงานทั้งหมด สามารถคิดหาวิธีการปฏิบัติ งานที่ดีและเหมาะสม รวมทั้งรู้ว่าใครเหมาะสมที่จะทำงานอยู่ในตำแหน่งใดของหน่วยงาน ความรู้ ความสามารถในการมองเห็นภาพรวมของหน่วยงาน จะช่วยให้บุคคลปฏิบัติตนไปตามวัตถุประสงค์ ของหน่วยงานโดยส่วนรวม แทนที่จะปฏิบัติตนไปบนพื้นฐานแห่งความต้องการของตนหรือกลุ่มของตน

(ไซพอร์ย์ เจริญพันธุ์วงศ์, 2530 ทรงชัย สันติวงษ์, 2531 Katz, 1957 และ Harris, 1975) นอกจากนี้ แคมป์ (อ้างถึงในทรงชัย สันติวงษ์, 2530) กล่าวย้่าว่า ผู้บริหารนอ้กการที่จะปฏิบัติงานได้สำเร็จนั้น ต้องมีทักษะด้านการคิดเป็นอันมาก และในบางครั้งถึงแม้ผู้บริหารจะหย่อนประสิทธิภาพในด้านอื่น ๆ เช่น มนุษยสัมพันธ์ เทคนิควิธี แต่ถ้ามั้ผู้ได้บังคับบัญชาที่มีทักษะด้านดังกล่าวคอยช่วยเหลือ ก็สามารถทำงานมีโอกาศสำเร็จไปได้ ในทางตรงข้ามถ้าผู้บริหารหย่อนเรื่อง ทักษะด้านการคิดแล้ว ก็จะมีผลทำให้องค์การประสบความล้มเหลวอย่างแน่นอน เนื่องจากงานพยาบาลเป็นงานที่ต้องพบปะกับบุคคลหลายระดับ หลายประเภท เพื่อการติดต่อประสานงานทางการพยาบาล ย่อมมีการกระทบกระทั่งกัน ดังนั้นการมีมนุษยสัมพันธ์จึง เป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับพยาบาล บางครั้งอาจได้ยินคำบ่นว่า และความไม่พอใจเกี่ยวกับการขาดมนุษยสัมพันธ์ของพยาบาล และเจ้าหน้าที่ เช่น พุดจาไม่สุภาพ ใช้ถ้อยคำไม่เหมาะสม แสดงกิริยาเฉยเมยไม่สนใจ ขาดการมีน้ำใจ ทำให้เกิดความไม่เข้าใจและก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย (วิเชียร ทวีลาภ, 2522) การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี จะเป็นตัวเข้ามาให้บริการของโรงพยาบาลมีประสิทธิภาพดีขึ้น ก่อให้เกิดความร่วมมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่เหมาะสม (สุรีย์ จันทรรมลี , 2523)

เนื่องจากบทบาทและหน้าที่ของพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย ต้องสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ การปฏิบัติงานของผู้ได้บังคับบัญชาอยู่ตลอดเวลา ความเป็นผู้นำของพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยจึง มีอิทธิพลต่อผู้ได้บังคับบัญชามากกว่าผู้บริหารระดับสูงขึ้นไป เช่นดั่ง แสงจันทร์ ศิลปพิพัฒน์ (2518) ได้ทำการศึกษาสัมพันธภาพระหว่างความเป็นผู้นำและความพึงพอใจในงานของพยาบาลประจำการ พบว่า ความเป็นผู้นำของพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในงานของพยาบาลประจำตึกมาก

โดยทั่วไป การทำงานนอ้กการ ทำให้บุคคลมีความสัมพันธ์กันถึง ร้อยละ 67 (สมหมาย สร้อยนาคพงษ์, 227) ซึ่งแต่ละคนมีความแตกต่างระหว่างบุคคลทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และต้องมาทำงานร่วมกัน การที่จะทำให้บุคคลเหล่านี้ประสาน และร่วมมือกันเพื่อพัฒนางานให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น สิ่งที่เป็นเครื่องช่วยก็คือ "มนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน" นั้นเอง

จึงอาจกล่าวได้ว่ามนุษยสัมพันธ์เป็นสิ่งที่มีมาซึ่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอ้กการ ทำให้การแก้

ปัญหาได้ตรง ถูกต้อง เหมาะสม และไม่เกิดขึ้นอีก

แต่เดิม กิจกรรมการพยาบาลไม่มีความซับซ้อน การให้การพยาบาลเป็นไปอย่างธรรมดา ต่อมาเมื่อมีการศึกษาค้นคว้าทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ก้าวหน้าไปมาก การพยาบาลจึงมีการพัฒนาอย่างจริงจัง มีการศึกษาค้นคว้า วิจัยทางการพยาบาลมากขึ้น จนกระทั่งการพยาบาลกลายเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งและถือเป็นวิชาชีพ นอกจากนี้ยังเป็น บริการหนึ่งในระบบการบริการหนึ่งในระบบการบริการสุขภาพอนามัย เพราะการพยาบาล เป็นการช่วยเหลือบุคคลทั้งในภาวะเจ็บป่วยและภาวะสุขภาพดี ให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อดำรงไว้ซึ่งความมีสุขภาพดี พ้นจากความเจ็บป่วย และมีความสุขสบายตามสภาพหรือตายอย่างสงบ โดยการช่วยเหลือให้สามารถช่วยตนเองได้โดยเร็วที่สุด ซึ่งอาศัยการปฏิบัติการพยาบาลที่ต้องประกอบด้วย ทักษะการสังเกต การดูแล การให้คำปรึกษา การสอน และการนิเทศผู้ป่วย (พวงรัตน์ บุญญานุรักษ์, 2522)

เนื่องจากพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ ในการบริหารงานหอผู้ป่วย มีภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบครอบคลุมทั้งด้านการบริหารงาน และด้านการบริการพยาบาลต่อผู้ป่วย รวมทั้งมีความสามารถ ในงานเทคนิคทางการพยาบาล ในฐานะผู้ชำนาญการพยาบาล (อุดม สงวนศิริธรรม, 2529) พยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยควรใช้เวลา ร้อยละ 80 ของเวลาทั้งหมดในการรับฟัง และสังเกตอาการของผู้ป่วยอย่างใกล้ชิด รับฟังความคิดเห็นของแพทย์ ร่วมมือในการตรวจเยี่ยมผู้ป่วยกับแพทย์ สาธิตการพยาบาล และทำการสอนบุคลากรพยาบาลในหน่วยงาน (Krieger, 1968)

พยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยต้องมีความสามารถทั้งด้านบริหาร และด้านปฏิบัติการพยาบาล (Smith, 1965) รวมทั้งต้องปฏิบัติการพยาบาลที่ถูกต้องตามหลัก เหมาะสมเพื่อเป็นตัวอย่างหรือแบบอย่างแก่เจ้าหน้าที่ในทีมสุขภาพและนักศึกษาพยาบาล หรือผู้ที่มาฝึกอบรมในสถาบัน การที่จะปฏิบัติการพยาบาล หรือทักษะทางการพยาบาลให้ได้ผลดีนั้น ต้องอาศัยกระบวนการพยาบาลมาช่วยในการประเมิน การปฏิบัติการพยาบาล เพื่อให้ถูกต้องตามหลัก 4 ขั้น คือ การประเมินปัญหา การวางแผนการพยาบาล การลงมือปฏิบัติ และการติดตามประเมินผล ซึ่งเป็นที่ยอมรับและนิยมใช้ในการพยาบาล ดังที่ เคนเนอร์ กัสเซทท์ และดอสซี่ (Kenner, Guzzetta and Dossy, 1981) กล่าวว่ากระบวนการพยาบาลถือเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการตัดสินใจสั่งการ (Decision making) ตลอดจนวางแผนจัดการพยาบาล ให้กับผู้ป่วย ถ้าพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยสามารถใช้กระบวนการพยาบาลได้อย่างเหมาะสม ก็อาจกล่าวได้ว่า พยาบาลหัวหน้า

งานหอผู้ป่วยนั้น เป็นผู้ที่มีความสามารถในการปฏิบัติการพยาบาล หรือทักษะทางการพยาบาลภายใต้ทักษะด้านการคิดที่ดีนั่นเอง

พยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยเป็นผู้บริหารขั้นต้น ขึ้นตรงกับฝ่ายการพยาบาลซึ่งมีภาระกิจในการกำหนดปรัชญา นโยบาย วัตถุประสงค์ โดยมุ่งสนองต่อนโยบายของโรงพยาบาล มีการควบคุมประสานงาน อำนวยการ กระจายอำนาจแก่บุคลากรพยาบาลระดับต่าง ๆ เพื่อให้ดำเนินงานของฝ่ายการพยาบาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (Hauer, 1968 อ้างถึงในคณะอนุกรรมการโครงการพัฒนาวิชาชีพ สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย, 2533) ซึ่งทั้งหมดเรียกว่าโครงสร้างของฝ่ายการพยาบาล หรือโครงสร้างองค์การพยาบาล ซึ่งโครงสร้างจะกำหนดขึ้นเพื่อเอื้อประโยชน์ให้บุคลากรในองค์การ ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีความคล่องตัว มีปัญหาอุปสรรคและข้อขัดแย้งต่าง ๆ น้อยที่สุด (แฉล้ม พวงจันทร์ และคณะ, 2533) จึงจำเป็นต้องให้พยาบาลต้องทราบโครงสร้างองค์การพยาบาลของตนเอง เพื่อการบริหารงานได้ดียิ่งขึ้น เพราะต้องรับนโยบาย มาสั่งการต่อพยาบาลระดับปฏิบัติการ การเข้าใจโครงสร้างและความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน การมองเห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์การที่อาจมีผลกระทบต่อการทำงานในองค์การ (พันัส หันนาคินทร์, 2524) จะเป็นการสร้างเสริมเพิ่มพูนทักษะในด้านการคิดวิเคราะห์ปัญหาและตัดสินใจได้ถูกต้อง เหมาะสมมากขึ้น (ธงชัย สันติวงษ์, 2531) ด้วยความสำคัญของการเป็นพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย ที่มีทักษะด้านการคิดที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ เข้ากับหน่วยงานทั้งในและนอกได้ มีทักษะทางการพยาบาลที่เยี่ยม และรับรู้โครงสร้างองค์การพยาบาลได้เป็นอย่างดี รวมทั้งเป็นผู้ที่สามารถส่งต่อความรู้สึกลงไปยังผู้ร่วมงานให้ทำงานอย่างมีคุณภาพได้ (ทวีช เปศลวิทยา, 2522) จะทำให้การบริหารงานพยาบาลหอผู้ป่วยมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้วิจัยใครที่จะศึกษาถึงพยาบาลที่ทำหน้าที่พยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย มีทักษะด้านการคิดเป็นอย่างไร และสิ่งที่น่าสนใจศึกษาไปพร้อมกัน คือ ภูมิหลังมนุษยสัมพันธ์ ทักษะทางการพยาบาล และการรับรู้โครงสร้างพยาบาล กับทักษะด้านการคิดว่าเป็นอย่างไร เกี่ยวข้องกันหรือไม่ รวมทั้งตัวแปรทั้งหมดจะร่วมกันทำนายทักษะ ด้านการคิดของพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย โรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุข ได้หรือไม่ ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีผู้ใดศึกษามาก่อน คาดว่าผลการวิจัยจะเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้นำทางการพยาบาลที่มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลัง มนุษยสัมพันธ์ ทักษะทางการพยาบาล และการรับรู้โครงสร้างองค์การพยาบาล กับทักษะด้านการคิดของพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย โรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุข
2. เพื่อสร้างสมการทำนายทักษะด้านการคิด จากตัวทำนายที่ศึกษา คือ ภูมิหลัง มนุษยสัมพันธ์ ทักษะทางการพยาบาล และการรับรู้โครงสร้างองค์การพยาบาล

ปัญหาในการวิจัย

1. ภูมิหลัง มนุษยสัมพันธ์ ทักษะทางการพยาบาล และการรับรู้โครงสร้างองค์การพยาบาล มีความสัมพันธ์กับทักษะด้านการคิดของพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย โรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุข หรือไม่
2. ภูมิหลัง มนุษยสัมพันธ์ ทักษะทางการพยาบาล และการรับรู้โครงสร้างองค์การพยาบาลของพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย โรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุข สามารถร่วมกันทำนายทักษะด้านการคิดหรือไม่

สมมติฐานการวิจัย

พยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย เป็นตำแหน่งผู้บริหารระดับต้นของฝ่ายการพยาบาล และก่อนที่จะเข้าสู่ตำแหน่งทางการบริหารการพยาบาลนั้น จะต้องมีการเตรียมทั้งด้านวุฒิการศึกษาและความสามารถด้านการบริหาร ซึ่งเกิดจากการศึกษาเพิ่มพูนวุฒิการศึกษาระยะสั้นหรือระยะยาว ก็จะช่วยทำให้พยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยมีความสามารถทางด้านบริหาร รวมทั้งเพิ่มความสามารถในการพยาบาลเฉพาะสาขาขึ้นด้วย (พวงรัตน์ บุญญารักษ์ , 2530) เนื่องจากเป็นผู้ที่รับผิดชอบกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินภายในหอผู้ป่วยทุกอย่าง (Stewart, 1950) มีอำนาจสิทธิขาดในการบริหารและการบริการพยาบาลควบคู่กันไป มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใช้วิจารณญาณในการวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล สามารถควบคุมสถานการณ์ และแก้ปัญหาต่าง ๆ ในหน่วยงานได้เป็นอย่างดี (Steven, 1981) ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวตรงกับทักษะด้านการคิดของแฮริส (Harris, 1963) จึงอาจกล่าวได้ว่า พยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยต้องมีทักษะด้านการคิดที่ดี ทั้งนี้ต้องอาศัยประสบการณ์ในการทำงานมาช่วยในการตัดสินใจให้ตีมีเหตุผลมากขึ้น การมีประสบการณ์มาก มีโอกาสเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ทำให้กล้าคิด กล้าตัดสินใจ ทำให้สามารถจินตนาการได้กว้างไกล รอบคอบมีเหตุผล เลือกทางเลือกต่าง ๆ ได้รวดเร็วเหมาะสม (Kirk, 1981)

ยังทำให้บุคคลตรวจสอบหาวิธีการแก้ปัญหาใหม่ ๆ เสมอ (Roger, 1961) นอกจากนี้ประสบการณ์ที่ผ่านมาของพยาบาลบางอย่าง ยังช่วยในการเตรียมให้พยาบาลเป็นผู้บริหารที่ดีได้ (Cebulk, 1977)

โดยทั่วไปพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย มักเป็นพยาบาลประจำการอาวุโสมาก่อน มีโอกาสได้ทำงานร่วมกับบุคคลหลายประเภท ประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย จึงทำให้มองสิ่งต่าง ๆ ได้ครอบคลุม ลึกซึ้ง (Marlach, 1982) และบุคคลที่มีอายุมากมักจะมีประสบการณ์มากกว่าบุคคลที่มีอายุน้อย (ปราโมทย์ จิตบรรจง, 2523) รวมทั้งจะมีวุฒิภาวะเพิ่มขึ้น มีความคิดมองปัญหาได้ชัดเจนถูกต้องตามความเป็นจริงมากขึ้น (ทศนา บุญทอง, 2529) ส่วนการได้รับการอบรมถือเป็นการพัฒนาความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงาน (อุทัย หิรัญรัต, 2523) ก่อให้เกิดความคิดริเริ่ม เพิ่มพูนความรู้ ทักษะและทักษะความสามารถเฉพาะอย่าง รวมทั้งเพื่อเตรียมตัวในการทำกิจกรรมบางอย่างในอนาคต (Rabey, 1981) ยิ่งถ้าการอบรมโดยเฉพาะสาขา ก็จะทำให้บุคคลสามารถประเมินสถานการณ์ในเรื่องนั้น ๆ ได้ถูกต้อง เหมาะสม สามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี อย่างไร ยังมีพยาบาลในระดับผู้บริหารบางคนที่ไม่มีการพัฒนาความรู้ และความคิดที่กว้างไกล จึงเป็นการกีดขวางหรือกีดกันการก้าวไปสู่อำนาจที่สูงขึ้น (รุจา กาญจนมณฑล, 2528) ดังนั้นการพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าได้นั้น ทักษะทางการบริหารที่ยอมรับว่า ถ้าผู้บริหารคนใดมีก็จะทำให้ผู้บริหารคนนั้นประสบผลสำเร็จซึ่งประกอบด้วย ทักษะด้านการคิด ทักษะมนุษยสัมพันธ์ และ ทักษะเทคนิควิธี (พันัส หันนาคินทร์, 2526)

การที่จะบริหารงานในองค์การโดยเฉพาะองค์การพยาบาลนั้น ผู้บริหารต้องทราบเรื่องราวขององค์การของตนเองอย่างลึกซึ้งว่าองค์การพยาบาลมีหน้าที่ในการกำหนด ปรัชญา นโยบาย วัตถุประสงค์ โดยมุ่งสนองต่อนโยบายของโรงพยาบาล มีการควบคุม ประสานงาน มีการอำนวยความสะดวก และมีการกระจายอำนาจแก่บุคลากรพยาบาลระดับต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (Hauer, 1968 อ้างถึงในคณะอนุกรรมการโครงการพัฒนาวิชาชีพสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย, 2533) นอกจากนี้การอำนวยความสะดวก การประสานงานทั้งในและนอกองค์การ ก็ต้องอาศัยมนุษยสัมพันธ์ เพื่อลดปัญหา ข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น รวมทั้งต้องพยายามกระตุ้น ส่งเสริมให้บุคลากรพยาบาลระดับต่าง ๆ เกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย ทั้งนี้เพราะพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยสามารถ ส่งผ่านความคิดความรู้ลึกต่าง ๆ ไปยังผู้ร่วมงานให้มีการทำงานที่มีประสิทธิภาพได้ (ทวิช เบ่งวิทยา, 2522) ซึ่ง

สอดคล้องกับงานวิจัยของแสงจันทร์ ศิลปพิพัฒน์ (2518) ที่ศึกษาสัมพันธภาพระหว่างความเป็นผู้นำ และความพึงพอใจในงานของพยาบาลประจำการ พบว่า พยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยที่มีลักษณะเป็นผู้นำ มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในงานของพยาบาลประจำการ

จากแนวคิด ทาร่า เอกสาร และงานวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานการวิจัยดังนี้

1. ภูมิหลังของพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย มีความสัมพันธ์กับทักษะด้านการคิดของพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย โรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุข อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05
2. มนุษยสัมพันธ์ของพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย มีความสัมพันธ์กับทักษะด้านการคิดของพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย โรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุข อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05
3. ทักษะทางการพยาบาล มีความสัมพันธ์กับทักษะด้านการคิดของพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย โรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
4. การรับรู้โครงสร้างองค์การพยาบาล มีความสัมพันธ์กับ ทักษะด้านการคิดของพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย โรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
5. ภูมิหลัง มนุษยสัมพันธ์ ทักษะทางการพยาบาล และการรับรู้โครงสร้างองค์การพยาบาล สามารถร่วมกันทำนายทักษะด้านการคิดของพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย โรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุข

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะตัวอย่างประชากรที่เป็น พยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย หรือผู้รับผิดชอบในตำแหน่งหัวหน้างานหอผู้ป่วย โรงพยาบาลศูนย์ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ทั้งหมด 17 แห่งทั่วประเทศไทย

2. ตัวแปรที่ศึกษา แบ่งเป็น

2.1 ตัวแปรเกณฑ์ คือ ทักษะด้านการคิด ของพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย

2.2 ตัวแปรพยากรณ์ คือ ตัวแปรที่ผู้วิจัยเลือกมาศึกษา 4 ตัวแปร คือ

2.2.1 ภูมิหลัง ได้แก่ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงานและ การได้รับการอบรมด้านบริหาร

2.2.2 มนุษยสัมพันธ์

2.2.3 ทักษะทางการพยาบาล

2.2.4 การรับรู้โครงสร้างองค์การพยาบาล

ข้อตกลงเบื้องต้น

พยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประชากรตอบคำถาม ในแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเกี่ยวกับภูมิหลัง มนุษยสัมพันธ์ ทักษะทางการพยาบาล การรับรู้โครงสร้างองค์การพยาบาล และทักษะด้านการคิด ตามความเป็นจริง

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ภูมิหลัง หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ในอดีตและปัจจุบันของพยาบาลหัวหน้างานหรือผู้ป่วยที่ผู้วิจัยคัดเลือกมาศึกษา 4 ประการ

1.1 อายุ หมายถึง อายุตามปฏิทินของพยาบาลหัวหน้างานหรือผู้ป่วย ที่เกิดเป็นจำนวนปีบริบูรณ์ โดยจัดแบ่งเป็นช่วงของอายุ คือ 0-30 ปี 31-40 ปี 41-50 ปี และ 51-60 ปี

1.2 วุฒิกการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาสูงสุดทางการพยาบาลของพยาบาลหัวหน้างานหรือผู้ป่วยในขณะที่ยกแบบสอบถาม โดยจัดแบ่งเป็นระดับของวุฒิกการศึกษา คือ ระดับประกาศนียบัตรพยาบาล ระดับอนุปริญญาพยาบาลหรือเทียบเท่าระดับปริญญาตรี และระดับปริญญาโท

1.3 ประสบการณ์ในการทำงาน หมายถึง ระยะเวลานับเป็นปีของการปฏิบัติงานในตำแหน่งพยาบาลหัวหน้างานหรือผู้ป่วย โดยจัดแบ่งเป็นช่วงประสบการณ์คือ 0-10 ปี 11-20 ปี และ 21-30 ปี

1.4 การได้รับการอบรมด้านบริหาร หมายถึง การที่พยาบาลหัวหน้างานหรือผู้ป่วย เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการบริหารงาน เช่น การบริหารหรือผู้ป่วย การวางแผนจัดอัตรากำลังบุคลากรพยาบาล เป็นต้น การอบรมจะได้รับก่อนเข้ารับตำแหน่งพยาบาลหัวหน้างานหรือผู้ป่วยหรือขณะปฏิบัติงานในตำแหน่งหัวหน้างานหรือผู้ป่วยก็ได้ สถานที่ในการอบรมอาจเป็นได้ทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน ส่วนระยะเวลาในการอบรมไม่จำกัด แต่การอบรมต้องมีโครงสร้าง รายละเอียด ขั้นตอนการอบรมและการประเมินผลการอบรมที่แน่นอน

2. มนุษย์สัมพันธ์ หมายถึง การรับรู้สัมพันธภาพระหว่างตนเองกับบุคลากรอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์การพยาบาล ประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับผู้บังคับบัญชา ความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับเพื่อนร่วมงานระดับเดียวกัน และความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งตรวจสอบได้จากระดับคะแนนแบบสอบถามการรับรู้มนุษย์สัมพันธ์ ของพยาบาลหัวหน้างานหรือผู้ป่วย ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

3. ทักษะทางการพยาบาล หมายถึง ความสามารถในการใช้กระบวนการพยาบาลในการ ปฏิบัติการพยาบาลตามขั้นตอน ได้แก่ การประเมินปัญหาสุขภาพ การวางแผนการพยาบาล การปฏิบัติการพยาบาล และการประเมินผลการพยาบาลของพยาบาลหัวหน้างานหรือผู้ป่วย ซึ่งวัดเป็นคะแนนได้จากการตอบแบบสอบถามของพยาบาลหัวหน้างานหรือผู้ป่วย ที่เป็นสถานการณ์ที่ผู้วิจัย

สร้างขึ้น

4. การรับรู้โครงสร้างองค์การพยาบาล หมายถึง การรับรู้ของพยาบาลหัวหน้างาน หอผู้ป่วยต่อองค์การพยาบาล เกี่ยวกับโครงสร้างที่โรงพยาบาลศูนย์ และโรงพยาบาลทั่วไป สังกัดกระทรวงสาธารณสุขใช้เป็นมาตรฐาน ซึ่งโครงสร้างองค์การพยาบาลประกอบด้วย 3 ประการคือ

4.1 องค์การและการบริหารของฝ่ายการพยาบาล ประกอบด้วย

- 1) องค์ประกอบโครงสร้างองค์การ
- 2) การบริหารงบประมาณ
- 3) การบริหารงานบุคคล
- 4) การบริหารงานวิชาการ
- 5) การบริหารงานทั่วไป

4.2 อาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ประกอบด้วย

- 1) สถานที่ของฝ่ายการพยาบาล
- 2) สถานที่ของหอผู้ป่วย
- 3) วัสดุอุปกรณ์

4.3 การให้บริการพยาบาล

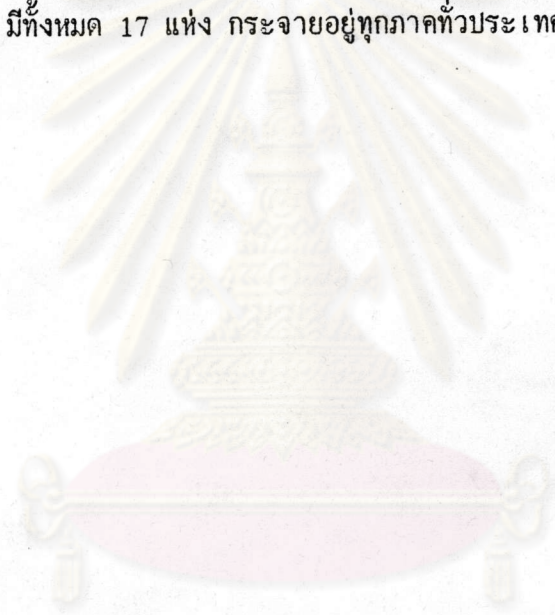
ซึ่งวัดเป็นคะแนนได้ โดยสอบถามจากการรับรู้ของพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย ในแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้ดัดแปลงบางส่วนจากแบบสอบถามการรับรู้โครงสร้างองค์การพยาบาล ที่คณะกรรมการโครงการพัฒนาวิชาชีพ สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์และความเหมาะสม

5. ทักษะด้านการคิด หมายถึง ความสามารถในการคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาอย่างมีระบบ ถูกต้องตามสถานการณ์ปัญหาทางการพยาบาล โดยมีความเข้าใจโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน และมองเห็นแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก ที่มีผลกระทบต่อการทำงานในองค์การที่ตนมีส่วนในการบริหาร และครอบคลุมทักษะด้านการคิดของ เบน แฮมมิลตัน (Harris, 1963) ซึ่งประกอบด้วย 1) การมองเห็นภาพพจน์โดยส่วนรวม 2) การวิเคราะห์ 3) การวินิจฉัย 4) การรู้จักสังเคราะห์ 5) การรู้จักถามคำถาม 6) การรู้จักวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งวัดเป็นคะแนนได้โดยการตอบแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นสถานการณ์ โดยครอบคลุมลำดับขั้นของความรู้ด้วยคือ การรู้ การจำ การเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า

6. พยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย หมายถึง ผู้บริหารระดับต้นที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อการบริหารหอผู้ป่วยและการพยาบาล รวมทั้งดูแลให้ผู้ป่วยบังคับบัญชา ปฏิบัติการพยาบาลอย่างมีคุณภาพ เป็นผู้ประสานงานระหว่างบุคลากรระดับปฏิบัติการกับผู้บริหารระดับสูง เพื่อความเข้าใจและน่านโยบายของหน่วยงานมาปฏิบัติให้ได้ตรงกับเป้าหมายที่วางไว้ เป็นผู้สำเร็จการศึกษาจาก

หลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาล อนุปริญญาพยาบาล ปริญญาตรีพยาบาลหรือปริญญาโท ซึ่งขึ้น
ทะเบียนประกอบโรคศิลปะทางการพยาบาล และดำรงตำแหน่งพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย ใน
โรงพยาบาลศูนย์ 17 แห่งทั่วประเทศ

7. โรงพยาบาลศูนย์ หมายถึง โรงพยาบาลของรัฐบาลที่สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวง
สาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข ที่มีขีดความสามารถในการรักษาสูงกว่าโรงพยาบาลทั่วไป
และโรงพยาบาลชุมชนในระดับส่วนภูมิภาค ซึ่งมีขนาดเตียงตั้งแต่ 500-1,000 เตียง ให้บริการ
ตรวจและรักษาโรคแก่ประชาชนทั้งในพื้นที่และรับการส่งต่อจากพื้นที่ใกล้เคียง เป็นสถานที่ฝึกปฏิบัติ
ของนักศึกษาแพทย์ นักศึกษาพยาบาลและนักศึกษาอื่น ๆ ที่อยู่ในทีมสุขภาพ ตลอดจนใช้เป็นที่พักคนไข้
วิจัยและศูนย์ฝึก มีทั้งหมด 17 แห่ง กระจายอยู่ทุกภาคทั่วประเทศไทย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลัง มนุษยสัมพันธ์ ทักษะทางการพยาบาลและการรับรู้โครงสร้างองค์การพยาบาล กับทักษะด้านการคิดของพยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วย โรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งผู้บริหารทางการพยาบาลจะได้ใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุง เสริมสร้าง และพัฒนาให้พยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยมีทักษะด้านการคิดในระดับสูงขึ้น
2. เป็นข้อมูลให้พยาบาลหัวหน้างานหอผู้ป่วยได้นำไปปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาความสามารถในด้านการคิดแก้ปัญหาของตนเองอย่างมีระบบ ให้ดีขึ้น
3. เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปที่เกี่ยวข้องกับทักษะด้านการคิด

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย